

AUTOREFERAT

I. Imię i nazwisko

Alicja Kędziora

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

1. **Doktor nauk humanistycznych**, specjalność: literaturoznawstwo (2007). Instytut Polonistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Temat pracy magisterskiej: *Polskie życie teatralne w Rosji 1882–1905*. Promotor: prof. dr hab. Emil Orzechowski.
2. **Magister filologii polskiej**, specjalność: teatrologiczna (2004). Instytut Polonistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Temat pracy magisterskiej: *Teatr Polski w Petersburgu (1882–1893)*. Promotor: prof. dr hab. Jacek Popiel.
3. **Magister filologii polskiej**, specjalność: nauczycielska (2003). Instytut Polonistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Temat pracy magisterskiej: *Granice rozumienia poezji Mirona Białoszewskiego*. Promotor: dr Stanisław Bortnowski.

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

Okres zatrudnienia: 1.10.2010–nadal

Adres pracodawcy: Instytut Kultury, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej,
Uniwersytet Jagielloński

Stanowisko: **adiunkt z doktoratem**

Okres zatrudnienia: 1.10.2009–30.09.2010

Jednostka: Instytut Kultury, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej,
Uniwersytet Jagielloński

Stanowisko: **asystent z doktoratem**

IV. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Alicja Kędziora, *Ikonografia teatralna „Tygodnika Illustrowanego” (1859-1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, t. I, t. II (Inwentarz). Nr

ISBN: t. I 978-83-233-4449-0 (e-book: 978-83-233-9815-8), t. II 978-83-233-4450-6 (e-book: 978-83-233-9816-5)

Recenzent wydawniczy: **prof. dr hab. Janusz Degler**

Przedłożona rozprawa habilitacyjna składa się z dwóch tomów. Pierwszy z nich poświęcony został prezentacji i analizie ilustracji teatralnych opublikowanych w „Tygodniku Ilustrowanym” w całym okresie jego wydawania. Tom drugi stanowi inwentarz tych ilustracji, ustrukturyzowany wedle kryteriów założonych w pierwszym tomie opracowania. *Ikonografia teatralna Tygodnika Ilustrowanego (1859-1939)* jest rezultatem wieloletnich prac, poświęconych zebraniu i zanalizowaniu wszystkich materiałów ikonograficznych dotyczących teatru w „Tygodniku Ilustrowanym”, najdłużej wychodzącym czasopiśmie społeczno-kulturalnym na ziemiach polskich, głębokiego przekonania o istotności tych źródeł w badaniach nad historią teatru oraz niemożności odnalezienia informacji w nich zawartych w innych dokumentach historyczno-teatralnych.

W 1859 roku, kiedy wydano pierwszy numer „Tygodnika Ilustrowanego” warszawski rynek prasowy, i tak skupiający zdecydowaną większość czasopism Królestwa Polskiego, liczył niewiele ponad dwadzieścia tytułów. Zainicjowanie wydawania ilustrowanego periodyku, nawiązującego stylistycznie do uznanych zachodnioeuropejskich czasopism, takich jak „The Illustrated London News”, „L’illustration”, „Lustige Blätter” czy „Über Land und Meer”, dowodziło nie tylko ambicji, ale i możliwości pierwszych redaktorów polskiego tygodnika. Założenie przez wydawców własnej drzeworytni uplasowało „Tygodnik Ilustrowany” na czołowej pozycji wśród innych rodzimych tytułów. Zadeklarowany w pierwszym numerze społeczno-kulturalny profil czasopisma utrzymany został przez 80 lat jego istnienia, a teatr od początku zajmował w nim ważne miejsce. Splecione razem na łamach periodyku teatr i obraz przez osiem dziesięcioleci dokumentowały życie teatralne przede wszystkim teatrów stołecznych, ale z biegiem lat także i innych ośrodków teatralnych na ziemiach polskich i poza nimi. Ewolucja technik reprodukcji ilustracji prasowej odpowiadała rozwojowi teatru. Dopasowywała się do jego przemian stylistycznych. Z niezwykłym wyczuciem wychwytywała zmiany w funkcjonalności teatru. Była wyczulona na oczekiwania odbiorców. Łączyła wymagania czytelników i widzów. Teatr utrwalony na ilustracjach prasowych odzwierciedla dokonujące się w ciągu kilkudziesięciu lat zmiany nie tylko dotyczące jego samego czy też jego bezpośredniego otoczenia, ale także w mentalności społeczeństwa, jego oczekiwaniach względem sztuki scenicznej, wpływu teatru na życie współczesnych. Akceptacja nieuchronnej subiektywności twórców ikonografii, wpisanej w każdą ilustrację – co przy gwałtownym rozwoju badań nad wizualnością każdej sfery życia mylnie wydaje się podważać jej cechy dokumentacyjne – otwiera przed historykiem niezwykle archiwum cennych informacji o minionym teatrze. Aby móc z niego skorzystać niezbędne jest jednak dokładne opracowanie znajdujących się w tym archiwum ilustracji tak, aby mogły stanowić rzetelny materiał źródłowy, przywrócić im naturalny kontekst, rozpoznać uwiecznione na nim zjawiska, wychwycić cechy wspólne, odnaleźć to, co je wyróżnia, zidentyfikować konwencję. *Ikonografia teatralna Tygodnika Ilustrowanego (1859-1939)* jest monografią, na którą składają się zarówno inwentarz czasopisma, archiwum skatalogowanych ilustracji (tom II), jak

i próba zrozumienia roli i wagi ilustracji prasowych w czasach im współczesnych, a zarazem umiejscowienie ich wśród innych źródeł do badania historii teatru.

Lektura niezwykle cennych, ale też i bardzo nielicznych i niezwykle zawężonych tematycznie opracowań dotyczących polskiej ikonografii teatralnej (H. Garlińska-Zembrzuska, *Ikonografia Ludwika Solskiego. Katalog portretów w rolach*, „Pamiętnik Teatralny” 1976, z. 3; też, *Ikonografia Ludwika Solskiego. Katalog portretów prywatnych*, „Pamiętnik Teatralny” 1977, z. 4; J. Got, *Fotograficzna dokumentacja teatru w Polsce*, „Pamiętnik Teatralny” 1960, z. 1; W. Mossakowska, *Walery Rzewuski (1837–1888) – fotograf. Studium warsztatu i twórczości*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981; Z. Raszewski, *Dokumentacja teatralna wczoraj i dziś*, „Pamiętnik Teatralny” 1991, nr 2, s. 220–221; materiały pokonferencyjne z sesji poświęconej „Teatrowi, teatralności i teatralizacji w kulturze plastycznej XIX wieku”, opublikowane w 1986 r. w numerze 3 „Artium Quaestiones”) stała się asumptem do podjęcia badań nad szerokim podmiotowo, lecz ściśle określonym przedmiotowo tematem badawczym, jakim jest ikonografia teatralna pokazana przez pryzmat jednego czasopisma. Bogata literatura poświęcona historii teatru polskiego, prasy polskiej oraz rozwojowi fotografii umożliwiła osadzenie ikonografii teatralnej Tygodnika w doskonale opracowanych płaszczyznach historycznych.

Pomimo jednak niezwykle cennego, wyżej wymienionego zaplecza, dotkliwym, zwłaszcza na początku badań, okazał niedostatek opracowań poświęconych stricte ikonograficznym materiałom prasowym o tematyce teatralnej oraz publikacji dotyczących samego czasopisma (za wyjątkiem skromnej pracy Ewy Nowak-Mitur, *Początki fotografii w prasie polskiej – „Tygodnik Ilustrowany” 1859–1900*, Liber pro Arte, Warszawa 2015), a co za tym idzie, autorytetów, na których można byłoby się wzorować.

Cel „Ikonografii teatralnej Tygodnika...” jest dwojaki. Z jednej strony dążono do jak najbardziej wyczerpującego zaprezentowania możliwych rodzajów teatralnej ikonografii prasowej. Z tej perspektywy szeroki zakres badawczy, jakim jest 80 lat (ramy chronologiczne opracowania zostały zakreślone okresem wydawania czasopisma, tj. 1859–1939), historii teatru oraz prasy, mentalności odbiorców, oczekiwań publiczności teatralnej i czytelników periodyku, zmieniających się wymagań wobec obrazu, jego rosnącej roszczeniowości i przejmowania dominacji nie tylko w prasie, ale niemalże w każdej sferze życia, okazał się nie do przecenienia, gdyż pozwolił na uchwycenie fenomenu ilustracji teatralnej w trakcie jej największych przemian. Na potrzeby niniejszej pracy cezury wyznaczające najistotniejsze metamorfozy przejęto za dokonującymi się kolejnymi technologicznymi zmianami, wyznaczając jako kluczowe wprowadzenie na łamy czasopisma drzeworytu sztorcowego, fotografii atelierowej, fotografii małoobrazkowej (momentalnej) oraz ukonstytuowania się zawodu fotografa prasowego.

Przeprowadzona klasyfikacja prasowych ilustracji teatralnych została oparta na kryterium tematycznym i autorskim, co odpowiada dwom głównym częściom pierwszego tomu opracowania. To propozycja, która być może stanowić będzie załączek dyskusji nad kształtem badań nad ikonografią teatralną w aspekcie historycznym, gdyż przedłożona do oceny rozprawa posiada właśnie w dużej mierze wydźwięk opisowo-historyczny, podyktowany chęcią jak

najpełniejszego przedstawienia typowych zjawisk prasowej ikonografii teatralnej, wskazanie zjawisk wyjątkowych, nieszablonowych, bez precedensu tak w Tygodniku Illustrowanym, jak i w innych czasopismach omawianego okresu.

Drugim głównym celem opracowania stało się takie opracowanie bibliograficzne pozyskanego materiału, aby mógł on stać się użytecznym, na kształt słownika, bibliografii czy repertuaru, spisem dostępnych w Tygodniku Illustrowanym materiałów ikonograficznych o tematyce teatralnej. Kwerenda przeprowadzona na niemalże 4200 numerach periodyku zaowocowała odnalezieniem kilkunastu tysięcy ilustracji, które zgrupowane zostały w czternaście kategorii. Opis każdej z ilustracji uzależniony został od kategorii, do której przynależał, zawierał pełen opis bibliograficzny z podaniem numeru strony Tygodnika, na której znajdował się obraz, autora ilustracji, utrwalonych na niej osób bądź zjawisk.

U początku badań niezbędne stało się zdefiniowanie pojęcia ikonografii teatralnej. Z ogromu dostępnych opracowań poświęconych historii sztuki, zawężających pojęcie ikonografii, oraz visual studies, dążących do rozciągnięcia kategorii wizualności na jak najszerszą przestrzeń badawczą, sięgnięto przede wszystkim do propozycji Mieczysława Porębskiego w aspekcie ikonograficznym, Jerzego Topolskiego – historycznym oraz postulatów wynikających z Seminarium Rogalińskiego 1980, poświęconego „Teatrowi, teatralności, teatralizacji w kulturze plastycznej XIX wieku”, opracowań Jerzego Gota i Zbigniewa Raszewskiego w odniesieniu do pojęcia dokumentu teatralnego. W rezultacie do prasowej ikonografii teatralnej zaliczono każdą ilustrację, reprodukowaną w Tygodniku, tj. rycinę, fotografię, afisz, plakat, program teatralny, wyobrażenia malarskie i rzeźbiarskie o tematyce teatralnej, czyli portrety twórców teatralnych (aktorów, reżyserów, scenografów, osób administracyjnie związanych ze sceną – dyrektorów, techników, kasjerów), ich *tableaux*, sceny zbiorowe z przedstawień, architekturę teatralną, projekty scenograficzne, jak również stojące na granicy zainteresowania teatrem – reklamę prasową, nawiązującą do życia teatralnego, ilustracje ukazujące teatr w sytuacjach nieteatralnych.

Monografię podzielono na kilka rozdziałów. Pierwszy z nich rysuje historię i rozwój czasopisma, co pozwala na osadzenie ilustracji w nim publikowanych w instytucjonalnym kontekście prasy drugiej połowy XIX w. i pierwszej połowy XX wieku, jak również (w podrozdziale zatytułowanym „Obraz między słowami”) wskazanie relacji zachodzących pomiędzy tekstem a towarzyszącym mu (lub funkcjonującym autonomicznie) obrazem. Technologicznemu aspektowi funkcjonowania ilustracji w czasopiśmie poświęcono kolejny rozdział opracowania, mówiący o technikach reprodukcji ilustracji prasowych i wynikających z nich konsekwencjach dla potencjalnych możliwości traktowania obrazu prasowego w kategoriach dokumentu do badań nad historią teatru. Stanowiący główną część rozważań rozdział trzeci jest prezentacją pozyskanych materiałów z zastosowaniem kryterium tematycznego, w efekcie czego wykształconych zostało kilka gatunków ikonograficznych, wśród których najistotniejszymi i najliczniejszymi (gdyż obejmującymi około 90% wszystkich ilustracji) okazały się być portrety aktorskie (w roli, prywatne, reklamowe) oraz ujęcia scen zbiorowych z przedstawień. Zaproponowana klasyfikacja, grupująca ilustracje wedle zgodności z założonymi kryteriami nie wyczerpała potencjału wszystkich obrazów nawiązujących (czasami w dość luźny sposób) do teatru, dlatego też zdecydowano się na

wyodrębnienie kilku podrozdziałów, w których przedstawiono ilustracje o odmiennej specyfice, wynikającej nie tylko z tematu przedstawienia, ale np. z jego funkcji (fotografia reklamowa), zasięgu (ikonografia teatru europejskiego i światowego) czy relacji z innymi materiałami (numery tematyczne Tygodnika). Zważywszy na fakt, że trzeci rozdział, mówiący o gatunkach ikonograficznych, dotyczy przede wszystkim teatru dramatycznego, operowego i operetkowego, pokuszono się również o pokazanie odmienności ilustracji innych form teatralnych, takich jak teatry dziecięce, ludowe, rewia, teatr tańca czy amatorski, żywe obrazy, jasełka i szopki. Jako graniczny, ze względu na wspólne początki obu sztuk, potraktowano ostatni podrozdział I części monografii, poświęcony filmowi, ze szczególnym uwzględnieniem artystów teatralnych, kontynuujących swoją artystyczną działalność na polu X muzy. Druga część pierwszego tomu to próba przybliżenia sylwetek fotografów teatralnych, związanych z „Tygodnikiem Teatralnym”. Czasopismo, choć chętnie podkreślające swój kosmopolityczny, zwłaszcza w XX wieku charakter, było periodykiem poruszającym przede wszystkim rodzimą, a w zakresie teatru stołeczną, tematykę. Z tego względu w drugiej części opracowania skupiono się na warszawskich fotografach, charakteryzując teatralne prace Jana Mieczkowskiego, Aleksandra Karolego, Maurycego Puscha, Edwarda Troczewskiego, Juliana Kostkę i Ludwika Mulerta, Konrada Brandla, Jadwigi Golcz, Łukasza Dobrzańskiego, Jana Malarskiego i Stanisława Brzozowskiego, Wacława Saryusz-Wolskiego, Jerzego Benedykta Dorysa.

Ikonografia teatralna „Tygodnika Ilustrowanego” (1859-1939) Inwentarz, tom drugi przedłożonej rozprawy habilitacyjnej, to spis wszystkich ilustracji teatralnych, opublikowanych w periodyku w całym okresie jego wydawania, podzielony na kilkanaście kategorii. Są to: portrety, sceny zbiorowe, światowa architektura teatralna, polska architektura teatralna, projekty scenografii, dekoracji, rekwizytów, kostiumów, teatr w sztukach plastycznych, karykatura, zespoły teatralne, szkoły, stowarzyszenia – fotografie zbiorowe, taniec i tancerze, chór, szkoły śpiewu, towarzystwa śpiewacze, żywe obrazy, jasełka i szopki, afisze, plakaty i programy teatralne, sceny zbiorowe z filmu. Każda z ilustracji, oprócz pełnego adresu bibliograficznego, opatrzona została informacjami, które ułatwiają identyfikację postaci bądź zdarzenia którego dotyczą, w tym nazwiska i imiona portretowanych osób, ról, które odtwarzają i sztuki, w której zostali uwiecznieni (dotyczy portretów, scen zbiorowych, filmu, działu taniec i tancerze), budynku teatralnego (architektura teatralna, sceny zbiorowe, afisze), autorów sztuk (sceny zbiorowe, projekty), autorów zdjęć (rysowników, rytowników, fotografów, malarzy, rzeźbiarzy). Układ tomu drugiego odpowiada (za wyjątkiem rozdziałów wprowadzających) strukturze części pierwszej pierwszego tomu *Ikonografii teatralnej „Tygodnika Ilustrowanego” (1859-1959)*. O ile w tomie pierwszym, oprócz samego przedmiotu badań, czyli „Tygodnika Ilustrowanego” sięgano przede wszystkim do naukowych opracowań z zakresu historii teatru, fotografii, grafiki i prasy, tak podczas pracy nad tomem drugim w celu identyfikacji rycin i fotografii oraz weryfikacji danych wykorzystywano trzypiętomowy *Słownik biograficzny teatru polskiego*, repertuary teatrów krakowskiego, warszawskiego i lwowskiego, monografie poświęcone poszczególnym artystom oraz teatrom, jak również materiały źródłowe, tj., afisze, programy teatralne, recenzje, notki i zapowiedzi prasowe, publikowane w innych niż Tygodnik czasopismach i gazetach.

Reasumując, za najistotniejsze cele *Ikonografii teatralnej „Tygodnika Ilustrowanego” (1859-1959)* uznać należy:

- a) nadanie prasowej ilustracji teatralnej statusu materiału źródłowego o równej wadze, co materiały werbalne;
- b) wskazanie różnorodności materiału ikonograficznego i bogactwa informacji z nich płynących oraz zniwelowanie pozornego chaosu, który może z tego wynikać. Ilustracja może zostać opisana i sklasyfikowana tak, jak i materiały werbalne;
- c) podkreślenie dokumentacyjnych walorów ilustracji, z pełną akceptacją subiektywności ilustracji, ich pozornie nienaturalnego charakteru, wynikającego z faktu, że zdecydowana większość wizerunków teatralnych omawianego okresu to fotografie wykonywane bądź w atelier, bądź na scenie, jednak za spuszczoną kurtyną, podczas specjalnie organizowanych sesji zdjęciowych. Subiektywność w pewnym zakresie dotyczy wszystkich dostępnych źródeł. Stanowi duże zagrożenie dla rzetelności prezentowanych wyników badań, nie jest to jednak niebezpieczeństwo, które powinno odstraszać od ogromu tkwiących w ilustracji informacji. Ich odpowiednie opracowanie, skonfrontowanie z pozostałymi materiałami przyczynia się do wzbogacenia wiedzy o teatrze drugiej połowy XIX w. i pierwszej połowy XX w.;
- d) opisanie wszystkich ilustracji Tygodnika o tematyce teatralnej w taki sposób, aby możliwe było ich wykorzystywanie podczas badań nad różnymi aspektami życia teatralnego omawianych 80 lat.

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych, a ponadto dydaktycznych i popularyzatorskich.

Moje zainteresowania naukowe skupione są wokół trzech głównych obszarów badawczych, które pozornie mogą sprawiać wrażenie autonomicznych, w rzeczywistości jednak tworzą wspólną płaszczyznę rozważań nad biografistyką, widzianą z różnych perspektyw: historii teatru, ikonografii, zarządzania pamięcią o artyście.

1. Życie i twórczość Heleny Modrzejewskiej

Utalentowana aktorka polska i amerykańska, najwybitniejsza odtwórczyni ról Szekspirowskich swojej epoki, powszechnie ceniona tak za działalność teatralną, jak i dobroczynną, patriotyczną, edukacyjną. Aktywna na różnych polach Helena Modrzejewska doczekała się wielu opracowań biograficznych, tak naukowych, jak i popularnonaukowych, wzbudziła zainteresowanie literatów, filmowców, reżyserów teatralnych. Nadal jednak stan badań nad jej życiem i twórczością nie jest na tyle satysfakcjonujący, aby mógł oddać fenomen tej postaci, odzwierciedlić w pełni jej niezwykle talent, wkład w rozwój aktorstwa, kultury teatralnej, także reżyserii oraz uświadomić rolę artystki w podtrzymywaniu ducha polskości i religijności w trudnych czasach zaborów. Jej relacje z najwybitniejszymi artystami i najbardziej wpływowymi osobistościami epoki, jak również z młodymi artystami, potrzebującymi pomocy w pierwszym etapie zawodowej kariery doczekały się jak dotąd tylko częściowego

naukowego rozpoznania. Aby zappełnić tę lukę, koordynuję prace nad badaniem i dokumentowaniem życia i twórczości Heleny Modrzejewskiej w jak najpełniejszym obszarze w kierowanej przeze mnie od momentu jej powołania w 2009 roku Pracowni Dokumentacji Życia i Twórczości Heleny Modrzejewskiej, jednostce pomocniczej przy Instytucie Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz w Fundacji dla Modrzejewskiej, której jestem wiceprezesem.

Dotychczas przeprowadziłam kwerendy dotyczące Heleny Modrzejewskiej w kilkudziesięciu amerykańskich, kilkunastu angielskich oraz kilku rosyjskich ośrodkach naukowych (zrealizowane m.in. dzięki stypendium Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej). Rezultatami tych badań są następujące publikacje książkowe: *Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego* (z: Emil Orzechowski; 2015), *Szekspir Modrzejewskiej* (2015), *Helena Modrzejewska w rycinach* (2013) *Sztuki o Helenie Modrzejewskiej. Antologia* (z: Emil Orzechowski; 2010) oraz kilkanaście artykułów naukowych. Przeprowadziłam kwerendy na temat Modrzejewskiej także w większości polskich archiwów i bibliotek, w wyniku których powstały m.in. *Madame Helena Modrzejewska. Polscy poeci ku czci Heleny Modrzejewskiej* (2014). Oprócz powyższych redagowałam także prace zbiorowe o Modrzejewskiej, *Szkice o Helenie Modrzejewskiej* (t. II, 2017) oraz *Modrzejewska/Modjeska. Zamknięcie obchodów stulecia śmierci Heleny Modrzejewskiej. Materiały z konferencji w Muzeum Teatralnym w Warszawie 10 stycznia 2010* (wespół z: A. Kuligowska-Korzeniewska; 2010).

Ponad dwudziestokrotnie występowałam podczas konferencji, seminariów naukowych, wykładów otwartych z referatami dotyczącymi różnych aspektów życia i twórczości Modrzejewskiej, m.in. podczas cyklicznych spotkań w Salonie Modrzejewskiej, w ramach czwartków u Matejki (Muzeum Jana Matejki w Krakowie), Kaliskich Spotkań Teatralnych, w Narodowym Starym Teatrze, Teatrze im. H. Modrzejewskiej w Legnicy, Teatrze Polskim w Poznaniu. Kilkakrotnie udzielałam wywiadów dla Radia Kraków, Polskiego Radia 2, wystąpiłam również w filmie dokumentalnym poświęconym aktorce, przygotowanym przez TVP S.A. oraz Instytut Teatralny.

Jestem również pomysłodawczynią i autorką szeregu projektów popularyzujących postać wybitnej aktorki, m.in. szlaków kulturowych jej poświęconych (rzeczywistego oraz wirtualnego, dostępnego poprzez stronę internetową Fundacji), gier miejskich o Modrzejewskiej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie oraz ich rodzin, kilku wystaw biograficznych, m.in. w Pałacu Vauxhall Centrum Kultury i Sportu Krzeszowice oraz Muzeum Samorządowym w Strzyżowie. Na wystawach prezentowano zgromadzone przeze mnie i opracowane obiekty dotyczące artystki (listy, fotografie, prasę, afisze i programy, kosmetyki i in.), przechowywane w depozycie w Fundacji dla Modrzejewskiej.

Inicjatywy podjęte przeze mnie w ramach działalności Pracowni i Fundacji doczekały się m.in. wsparcia Instytutu Teatralnego im. Z. Raszewskiego (dla Pracowni), stałej dotacji Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego m. Krakowa (dla projektu Salon Modrzejewskiej) oraz uzyskały nagrodę Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego Ars Quaerendi (dla projektu digitalizacji materiałów źródłowych) i grant Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (przeznaczony na przygotowanie i wydanie ww. publikacji *Szekspir*

Modrzejewskiej). Z okazji obchodów 750-lecia Teatru Polskiego przygotowałam scenariusz wystawy o Helenie Modrzejewskiej dla Google Cultural Institute.

2. Ikonografia teatralna 2. połowy XIX wieku

Szczególnie bliskim mi polem badawczym jest ikonografia Heleny Modrzejewskiej oraz jej szerszy kontekst, jakim jest ikonografia teatralna czasów, w których żyła wielka aktorka. Druga połowa XIX wieku to fascynujący czas, w którym zaczyna dominować kultura wizualna, okres, kiedy będąca u szczytu rozwoju grafika ilustracyjna nieubłaganie ustępuje pola fotografii atelierowej. Drzeworyty oryginalne, ryciny reprodukcyjne oraz fotografia atelierowa, a także projekty kostiumów, rekwizytów, fotografia prasowa stanowią jedną z płaszczyzn, które włączam do badań nad wizualną dokumentacją przedstawienia teatralnego drugiej połowy XIX wieku. Oprócz nich, w kręgu moich zainteresowań pozostają także inspiracje twórców teatralnych, świadome oraz intuicyjne poruszanie się wśród rozlicznych konwencji wyobrażeniowych, sięganie do ustalonych wzorców i autorytetów, stosowanie zapożyczeń i cytatów wizualnych, jak również osadzenie ikonografii teatralnej w szerokim kontekście wizualności epoki. Rezultaty tych badań przedstawiałam podczas konferencji naukowych, m.in. „Szekspir wśród znaków kultury polskiej” (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków, 2011), „Rola i wkład Polaków w kształtowanie dziedzictwa kulturowego innych narodów”, „Dziedzictwo kulturowe – wartości, ochrona, popularyzacja (Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Wydział Artystyczno-Pedagogiczny w Kaliszu, 2013 i 2014), „Zilele culturilor slave în România” (Universitatea din București, Bukareszt, 2014), „Rzeczywistość i jej reprezentacje – od mimetyzmu do konstruktywizmu. Druga ogólnopolska konferencja interdyscyplinarna z cyklu: Co i jak poznajemy przez obrazy?” (Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej, Kazimierz Dolny, 2015), „Archiwum jako »Strażnik pamięci«” (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków, 2015). W tym kręgu badawczym mieszczą się moje publikacje, a wśród nich *Wizualna dokumentacja przedstawienia teatralnego w 2. połowie XIX wieku na przykładzie „Henryka VIII” Williama Szekspira w inscenizacji Heleny Modrzejewskiej (1892). Źródła – inspiracje – konteksty* (2016), *Cyfrowe zasoby teatralnej fotografii atelierowej* (2015), *Theater photographs as a source of research on the cultural heritage of 2nd half of 19. century* (2014), *Wpływ Heleny Modrzejewskiej na rozwój fotografii aktorskiej Ameryki* (2014), *Notes on the documentarity of theatre atelier photography* (2012).

Pokłosem zainteresowań ikonografią teatralną jest także moja kolekcja atelierowych fotografii aktorskich, obejmująca wizerunki przede wszystkim Heleny Modrzejewskiej (w tym wielkoformatowe portrety pochodzące z kolekcji Karola Estreichera), ale także aktorów amerykańskich, m.in. Mary Anderson, oraz angielskich, w tym Henry’ego Irvinga i Ellen Terry. Zbiór, który został poddany merytorycznemu opracowaniu (podobnie jak pozostałe obiekty związane z Modrzejewską, w tym rękopisy korespondencji aktorki) udostępniany był w celach ekspozycyjnych (m.in. Muzeum Historycznemu m. Krakowa, Muzeum UJ, Muzeum w Bochni).

Szczególnym wyrazem mojego zainteresowania tą tematyką jest odnalezienie i przygotowanie do druku materiałów ikonograficznych poświęconych aktorce w postaci dwóch wydawnictw albumowych – ww. *Szekspir Modrzejewskiej*, zawierający wszystkie dotąd odnalezione

fotografie Modrzejewskiej w rolach Szekspirowskich oraz *Modrzejewska w rycinach*, mieszczące ikonograficzny stan badań nad grafikami, uwieczniającymi aktorkę (oba opracowania w wersji polskiej i angielskiej)

3. Zarządzanie kulturą

3.1. Zarządzanie pamięcią o artystach

Powyższe, ściśle ze sobą powiązane obszary badawcze, znajdują wyraz w trzecim, który wyrasta z przekonania o konieczności dbania o pamięć o wybitnych artystach, kultywowania ich dorobku, upowszechniania wiedzy o ich dokonaniach i postawie. Badania nad ikonografią teatralną oraz życiem i twórczością Modrzejewskiej oraz podejmowane aktywności popularnonaukowe i popularyzatorskie nakłoniły mnie do przyjrzenia się procesom świadomego zarządzania dziedzictwem materialnym i niematerialnym, jakim jest teatr i sztuka aktorska. Napisałam kilka artykułów, w których starałam się rozpoznać i zanalizować to zagadnienie. Są to m.in. *Edukacja kulturalna w kontekście obchodów rocznicowych. Przypadek Roku Tadeusza Kantora* (2017), *Zarządzanie pamięcią o Cyprianie Kamilu Norwidzie (1821-1883) w kontekście 200. rocznicy urodzin artysty* (2016), *Zarządzanie pamięcią o artyście na przykładzie działalności Fundacji Wspierania Badań nad Życiem i Twórczością Heleny Modrzejewskiej w Krakowie* (2015), *Zarządzanie pamięcią o artyście na przykładzie szlaku kulturowego* (2013), *Miejsca pamięci w zarządzaniu pamięcią o artyście* (2012), *Memory Management on the artist. Reflection on the problem* (2012).

Jestem współautorką programu Salon Heleny Modrzejewskiej, prowadzonego w Krakowie, a także autorką wizualizacji nowatorskiej koncepcji Modrzejówki – domu artystki przy ul. Grottgera, w którym planowane jest utworzenie instytucji kultury.

3.2. Zarządzanie kulturą w aspekcie instytucjonalnym

Od 2009 roku jestem pracownikiem dydaktyczno-naukowym Instytutu Kultury UJ, który prowadzi pełne studia z zakresu zarządzania kulturą. Chcąc lepiej odpowiadać na oczekiwania studentów oraz rozwinąć swoje zainteresowania instytucjonalnym aspektem zarządzania w sztukach widowiskowych, poświęciłam się badaniom z zakresu zarządzania teatrem oraz zarządzania projektami z zakresu teatru. W ramach przeprowadzanych badań udało mi się zorganizować (współ z J. Szulborską-Łukaszewicz) cykl debat, poświęconych właśnie zarządzaniu teatrami, w ramach których poruszone zostały takie tematy jak: choroba kosztów, wpływ dotacji z budżetu publicznego na rozwój teatru, wady i zalety prowadzenia teatrów jako instytucji publicznych i jako podmiotów prywatnych, misja teatrów – perspektywa dyrektorów i organizatorów i in. Do udziału w spotkaniach zaproszeni zostali dyrektorzy teatrów oraz przedstawiciele administracji publicznej. Efektem debat jest publikacja *Z kulturą o kulturze. Kultura pod ścianą* (z: E. Orzechowski, J. Szulborska-Łukaszewicz, J. Zdebska-Schmidt; 2014).

Jako koordynator merytoryczny i organizacyjny współ z E. Orzechowskim oraz J. Szulborską-Łukaszewicz zorganizowałam międzynarodową konferencję „Edukacja dla teatru a pedagogika

teatralna. Idee i praktyka” (2015). Organizatorami konferencji byli, oprócz Pracowni i Fundacji dla Modrzejewskiej, Actors’ Studio Pulheim (Kolonja, Niemcy) i Instytut Pedagogiki UJ, a partnerami: Teatr Bagatela im. T. Boya Żeleńskiego, Teatr KTO, Instytut Filologii Germańskiej UJ i Gmina Miejska Kraków. W ramach konferencji poruszano takie zagadnienia jak: zdefiniowanie pojęć pedagogika teatralna/teatru, edukacja teatralna, animacja kulturalna, nakreślenie podobieństw i różnic w ich rozumieniu, porównanie miejsca edukacji teatralnej w procesie kształcenia w systemach niemieckim i polskim, identyfikacja i prezentacja dobrych praktyk. Udział w niej wzięło 110 słuchaczy, wygłoszono 41 referatów, przeprowadzono 4 dyskusje panelowe, w których uczestniczyło 20 panelistów. Konferencja otrzymała dotację Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Materiały z konferencji są w druku.

W latach 2012-2016 pełniłam funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Kultury ds. dydaktycznych, byłam członkiem Wydziałowej Komisji Dydaktycznej Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Wydziałowego Zespołu Doskonalenia Jakości Kształcenia oraz Rady Wydziału. W tym czasie opracowałam i wdrożyłam zmiany programowe dla kierunku *Zarządzanie kulturą i mediami*. Przygotowałam także (współ z: A. Góral, A. Kościelną, J. Zdebską-Schmidt) skrypt dedykowany studentom tego kierunku oraz praktykom zarządzania kulturą *Zarządzanie projektami w sferze kultury. Studia przypadku* (2015). Jako p.o. dyrektora, a potem zastępca dyrektora Polskiej Orkiestry Sinfonia Iuventus (2016-2018), jak również współpracując z wieloma instytucjami kultury (m.in. Muzeum Narodowym w Krakowie, Muzeum Historycznym m. Krakowa, Narodowym Starym Teatrem, Teatrem Polskim w Poznaniu, Teatrem im. H. Modrzejewskiej w Legnicy, Teatrem im. C. K. Norwida w Jeleniej Górze, Polskim Radiem 2, Instytutem Teatralnym im. Z. Raszewskiego) poszerzyłam i zweryfikowałam swoją wiedzę, czemu dałam wyraz w kilku artykułach naukowych, m.in. *Pomiędzy projektem a strategią – zarządzanie wydarzeniami muzycznymi w instytucji artystycznej* (współ z A. Kościelną; 2017), *Pawlikowski jako zarządzający instytucją* (2016), *Kalifornijski dom Heleny Modrzejewskiej. Narodowy pomnik historyczny* (2013), *Garrick Club i Players Club – aktorskie kluby dżentelmeńskie* (2011), *Archiwum cyfrowe jako sposób gromadzenia i udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego. Studium przypadku Archiwum Heleny Modrzejewskiej* (współ z A. Góral; 2010).

Ciągle poszerzam swoją wiedzę z tego zakresu, niegdyś jako redaktor oraz członek redakcji periodyków „Zarządzanie w kulturze” oraz „Culture Management”, obecnie jako redaktor naczelna serii *Arte et Ratione* (wydanych 6 tomów w latach 2016-2017) oraz członek Komisji Zarządzania Kulturą i Mediami Polskiej Akademii Umiejętności.

* * *

Od 2013 roku prowadzę wykłady gościnne w kilku zagranicznych ośrodkach naukowych: Academy of Latvian Culture (Ryga, Łotwa), Technological Educational Institute of Piraeus (Piraeus University of Applied Sciences, Ateny, Grecja), Faculty of Foreign Language and Literature (Universitatea Din Bucuresti, Bukareszt, Rumunia), Faculty of Arts (South-West University „Neofit Rilski”, Błagojewgrad, Bułgaria).

Przeprowadziłam zagraniczne kwerendy naukowe w ramach trzech projektów badawczych. *Życie i twórczość Heleny Modrzejewskiej. Okres amerykański* to temat, któremu poświęciłam trzymiesięczną kwerendę, obejmującą kilkadziesiąt amerykańskich instytucji kulturalnych, bibliotek miejskich i uniwersyteckich, towarzystw historycznych, archiwów, muzeów, teatrów, m.in. Folger Library (Waszyngton), Library of Congress (Waszyngton), zespół bibliotek Uniwersytetu Harvarda (Harvard) oraz Uniwersytetu Yale (Yale), Muzeum Bowers (Santa Ana), Muzeum Polskie (Chicago) Bibliotekę Publiczną Miasta Nowy Jork (Nowy Jork), towarzystwa historyczne San Diego, Buffalo, Louisville. Kwerenda naukowa w Anglii (*Společna i artystyczna rola Heleny Modrzejewskiej w Anglii*) objęła przede wszystkim ośrodki, gromadzące teatralia w Londynie, takie jak Victoria and Albert Museum, British Library, Garrick Club. Kwerenda naukowa w Rosji miała na celu zbadanie tamtejszego polskiego życia teatralnego i objęła główne ośrodki, przechowujące teatralia w Moskwie i Petersburgu, takie jak Rosyjska Biblioteka Narodowa, Archiwum Narodowe czy Muzeum Teatralne.

Od 2010 roku wygłosiłam referaty na jedenastu konferencjach, poprowadziłam dwanaście wykładów otwartych oraz seminariów naukowych w polskich instytucjach kultury. Kilkakrotnie występowałam jako ekspert w Polskim Radiu 2 oraz Radiu Kraków.

Oprócz wspomnianych wyżej: stypendium Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej (2010) oraz Nagrody Województwa Małopolskiego „Ars Quaerendi” za wybitne działania na rzecz rozwoju i promocji kultury (w kategorii „Uczeń”; 2010) otrzymałam Stypendium Ministra Szkolnictwa Wyższego dla Młodych Naukowców (2011), pięć nagród zespołowych (2010, 2012, 2013, 2014, 2016) oraz jedną nagrodę indywidualną Rektora UJ (2011), jak również nagrodę naukową II stopnia Prorektora UJ (2016).

Od 2012 roku, jako autor haseł, uczestniczyłam w projekcie badawczym „Sensualność w kulturze polskiej”. Projekt otrzymał grant Narodowego Centrum Badań i Rozwoju Humanistyki (N R17 0005 06/2009). Koordynatorem projektu jest prof. dr hab. Władysław Bolecki.

Od 2009 roku prowadzę zajęcia dydaktyczne w Instytucie Kultury UJ. Są to: Elementy historii i teorii teatru, Zarządzanie pamięcią o artyście, Kultura wizualna w badaniach. Badania kultury wizualnej, Elementy historii i teorii literatury, Dzieje kultury, Stylistyka i retoryka polska. W Instytucie Sztuk Audiowizualnych UJ prowadziłam także kurs Historia fotografii. Pod moim kierunkiem obroniło się 12 magistrantów oraz 47 licencjatów. Zrecenzowałam 103 prace magisterskie oraz 62 licencjackie. Z prawdziwą przyjemnością koordynowałam studenckie projekty kulturalne, realizowane w ramach seminariów, dedykowane osobom z różnych względów wykluczonym społecznie. Do najcenniejszych z nich zaliczam „Skawiniacy w siedmiomilowych butach – jesteśmy z jednej bajki” (przedstawienie z udziałem osób niepełnosprawnych umysłowo), „HERstory” („żywa galeria” opowiadająca historie kobiet wykluczonych społecznie z powodu choroby alkoholowej). W 2014 czuwałam także nad przygotowaniem spektaklu: Nie-dzisiejsi”, opowiadającym o Powstaniu Warszawskim widzianym oczyma współczesnych młodych ludzi.

Ulga Kopcia